

УДК:343.983

ORCID id 0000-0002-0892-1694

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-1-13-153-158>*Михайлов Володимир Олександрович*
старший викладач кафедри правосуддя

юридичного факультету

Інституту управління та технологій

Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ Україна

ПРИНЦИПИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглядаються принципи судово-експертної діяльності в Україні, такі як об'єктивність, науковість, незалежність, достовірність та інші. Ці принципи є важливими для забезпечення правильного функціонування судової експертизи в правоохоронних, судових та інших інстанціях. Крім того розглянуті інші принципи, особливо ті які більше використовуються у розвинутих західних країнах для покращення судово-експертної діяльності. Стаття наголошує на тому, що судова експертиза є важливою складовою у справедливому судочинстві, оскільки її результати можуть мати вирішальний вплив на рішення суду, тому важливо дотримуватися принципів, які гарантують її об'єктивність та достовірність. Також, важливо забезпечити незалежність експерта від замовника дослідження.*

Розглянута проблематика з визначенням компетенції експерта. У споживачів експертних послуг часто виникають питання, яким саме експертам можна довіряти проведення експертизи в певній галузі знань.

Ще одна проблема - це забезпечення точності та надійності експертних досліджень. Часто виникає ситуація, коли різні експерти висловлюють різні думки щодо результатів експертизи. У таких випадках, суд повинен враховувати всі фактори та визначати, які докази є надійними та допустимими.

Також, важливо забезпечити підготовку та професійний розвиток експертів. Є багато випадків, коли експерти не мають достатнього досвіду або не оновлюють свої знання відповідно до новітніх технологій та наукових досліджень. Це може призвести до неточних результатів експертизи та помилкового рішення суду.

Отже, проблеми, пов'язані з проведенням судових експертиз, тісно пов'язані з професійним розвитком експертів, забезпеченням їх незалежності та точності результатів досліджень. Вирішення цих проблем може забезпечити більш справедливе та точне прийняття судових рішень.

Стаття також висвітлює роль експерта під час проведення експертизи, його професіоналізм та обов'язки. Ця стаття буде корисна для всіх, хто цікавиться правоохоронною діяльністю та судовими процесами, а також для тих, хто займається призначенням та проведенням судових експертиз.

Ключові слова: спеціальні знання, експертиза, експерт, адміністративно-правове регулювання; судово-експертна діяльність.

Annotation. *The article highlights the principles of forensic expert activity in Ukraine, such as objectivity, scientificity, independence, reliability, and others. These principles are important for ensuring the correct functioning of forensic examination in law enforcement, judicial and other instances. In addition, other principles are considered, especially those that are more widely used in developed Western countries to improve forensic expert activity. The article emphasizes that forensic examination is an important component in a fair trial, as its results can have a decisive impact on the court's decision, therefore it is important to adhere to the principles that guarantee its objectivity and reliability. Also, it is important to ensure the independence of the expert from the orderer of the study.*

The issue of determining the expert's competence is reviewed. Consumers of expert services often have questions as of which experts can be trusted to conduct an examination in a certain field of knowledge.

Another problem is ensuring the accuracy and reliability of expert research. A situation often arises when different experts express different opinions about the results of the examination. In such cases, the court must consider all factors and determine what evidence is reliable and admissible.

Also, it is important to provide training and professional development of experts. There are many cases where experts do not have enough experience or do not update their knowledge according to the latest technology and scientific research. This can lead to inaccurate examination results and an erroneous court decision.

So, the problems associated with conducting forensic examinations are closely related to the professional development of experts, ensuring their independence and accuracy of research results. Addressing these issues can ensure fairer and more accurate judicial decision-making.

The article also highlights the role of the expert during the examination, his professionalism and duties. This article will be useful for anyone interested in law enforcement and court processes, as well as for those engaged in the appointment and conduct of forensic examinations.

Keywords: specialized knowledge, examination, expert, administrative and legal regulation; forensic activities.

Постановка проблеми. Принципи судової експертизи це основні засади на яких ґрунтується вся судово-експертна діяльність, вони як основний орієнтир допомагають у тлумаченні законодавства, вирішують деякі питання прогалин у процесуальному праві, а також є орієнтиром для розвитку і вдосконалення судової експертизи. В практичній роботі суб'єкти судової експертизи зіштовхуються з рядом різних проблем, але саме за допомогою знання основних принципів судової-експертизи адвокати, слідчі, експерти та суди приймають правильні та законні рішення. Тому слід постійно переглядати, аналізувати і систематизувати засади судово-експертної діяльності для забезпечення законності, об'єктивності, незалежності і повноти судової експертизи.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Принципам судово-експертної діяльності в Україні присвячена досить значна кількість наукових досліджень вітчизняних науковців, зокрема А.В. Іщенка, В.К. Лисиченка, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, С.І. Тихенка, В.Ю. Шепітька, А.В. Шульженко та ін. Про актуальність дослідження цього питання свідчить процес реформування правової сфери України.

Формулювання завдання дослідження. Метою роботи є необхідність дослідити принципи судово-експертної діяльності. За результатами цього дослідження можливо краще зрозуміти стан та сучасні проблеми судово-експертного забезпечення правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Принципи (лат. *principium* — початок, основа) судово-експертної діяльності — це керівні основоположні теоретичні та практичні засади, що становлять основу судової експертизи та практичної діяльності судового експерта в межах його законних повноважень, прав та обов'язків.

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах:

1. Законності. Всі дії у процесі судово-експертної діяльності повинні знаходитися в рамках закону та відповідати йому;
2. Дотримання прав, свобод, та законних інтересів фізичних та юридичних осіб;
3. Незалежності судового експерта. Експерт не повинен знаходитися в будь-якій залежності (матеріальній або службовій) від будь-якої зі сторін, органів досудового розслідування та суду;
4. Допустимості використання методів, засобів та способів проведення експертних досліджень;
5. Повноти та об'єктивності експертних досліджень;
6. Максимального збереження об'єктів експертного дослідження. Це принцип, основою якого є намагання заподіяти мінімального ушкодження об'єкта експертного дослідження;
7. Дотримання професійної етики судового експерта [5].

Такі основні принципи ми можемо відслідкувати у роботах більшості вчених, що ж стосується законодавства то відповідно до ст. 3 ЗУ «Про судову експертизу» судово-експертна діяльність здійснюється на основі принципів «законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження».

Розуміння принципів дає змогу проаналізувати сутність явища, сфери діяльності, обґрунтувати її основні положення, що значно впливає на практичну сферу застосування теоретичних положень, аргументує їх, виступає як «припис до дії». Так під незалежністю судового експерта законодавець розуміє «процесуальний порядок призначення судового експерта». Це означає, що експерт не може обирати собі ту чи іншу справу по якій він хотів би провести судово-криміналістичну експертизу, оскільки інший порядок призначення експертизи законом не передбачений. Такий підхід доволі чітко відокремлює з одного боку судову експертизу від висновку спеціаліста, коли відбувається безпосереднє звернення, підозрюваних чи потерпілих до експертних установ помимо суду. Такі випадки часто мають місце в судовій практиці, і пов'язані з тим, що заінтересованим особам необхідно знати думку спеціаліста з того чи іншого питання з тим, щоб переконати суд у необхідності проведення судово – медичної чи судово – криміналістичної експертизи, яка б вже мала статус доказу в тій чи іншій

справі. Суттєвим поняттям незалежності є компетентність як характеристика професійних якостей експерта: володіння спеціальними знаннями і навичками, досвідом в експертній сфері, що забезпечує достовірність, обґрунтування висновку. Крім того законодавець розкриваючи дію принципу незалежності судового експерта з точки зору його правового забезпечення накладає заборону на втручання будь-кого в проведення судової експертизи, що безумовно сприяє об'єктивності висновків судових експертиз. В цій частині держава безумовно повинна забезпечити судових експертів всіма необхідними реактивами, канцелярськими приналежностями, комп'ютерною технікою та необхідним приладдям для проведення тих чи інших досліджень [4].

У зарубіжних країнах послідовно реалізуються принципи забезпечення незалежності експерта, орієнтації не на відомчу належність експерта, а на наявність у нього спеціальних знань, необхідних для вирішення завдань правосуддя, забезпечення принципу змагальності експертів, а також інших принципів, які мають вирішальне значення для забезпечення судочинства дійсно незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою. Предметом зацікавленості всього міжнародного експертного співтовариства є підвищення експертиз комп'ютерних технологій та судово-експертної діяльності в цілому. Для забезпечення належної якості результатів експертної діяльності використовуються такі важливі інструменти, як стандартизація судових експертиз та досліджень, сертифікація компетентності експертів, сертифікація науково-методичного забезпечення експертиз і акредитація судово-експертних лабораторій.

Крім того, експерт повинен досконало володіти методиками досліджень та матеріалами, що стосуються його області знань та досвіду. Він має виконувати дослідження з дотриманням наукових принципів та методичних рекомендацій, відповідно до вимог, що встановлені законодавством.

При формулюванні висновку експерт повинен керуватись лише фактами, які були отримані в процесі дослідження. Висновок повинен містити ясне формулювання стверджень та обґрунтувань, щоб суд може зрозуміти його зміст.

Також, експерт повинен дотримуватися принципу нейтральності та безсторонності. Він повинен досліджувати предмет експертизи об'єктивно та неупереджено та уникати будь-яких форм дискредитації або підтримки будь-якої зі сторін у справі.

Усі ці принципи повноти експертного дослідження сприяють досягненню головної мети – наданню суду обґрунтованого та достовірного висновку для прийняття правильного рішення.

Для дотримання повноти експертного дослідження в своїй діяльності судові експерти використовують об'єктивні наукові методи, включаючи експеримент, спостереження, моделювання та статистичний аналіз даних.

Судово-експертна діяльність ніяким чином не обмежується лише принципами закріпленими в законодавстві, на думку багатьох вчених така діяльність ґрунтується на принципах безпосередності та науковості.

Принцип безпосередності передбачає, що діяльність експерта повинна бути максимально об'єктивною, незалежною від будь-яких зовнішніх впливів або інтересів та безпосередньо

досліджувати об'єкти надані на експертизу. Методичні рекомендації передбачають надання об'єктів на експерту для особистого дослідження, опису їх та пакування, огляду та фотографування об'єктів. Крім того експерту, для особистого, самостійного вивчення зазначають обставини справи та надають матеріали та додатки слідчих та судових дій, фототаблиці, креслення та інше. Експерт має бути готовим дати висновок, який може бути незадовільний для однієї зі сторін у справі. Таким чином, експерт повинен мати професійну добросовісність, забезпечувати високий рівень компетентності та додержуватися вимог професійної етики.

Під принципом науковості необхідно розуміти аналіз причинно-наслідкових зв'язків явищ, процесів, подій, які досліджуються експертами, включення в експертну діяльність перевірених теоретичних і практичних знань, що є сучасними, прогресивними і відповідають рівню розвитку науки. Принцип науковості реалізується в змісті методик проведення судових експертиз, кодифікації експертної діяльності, атестації і переатестації діючих експертів, підвищенні їх професійного рівня, в обміні досвідом діючих суб'єктів експертної діяльності, застосування передових технологій у дослідженні тих чи інших предметів, які визнані речовими доказами.

Даний принцип включає в себе і саму експертну діяльність експертів спрямовану на: підвищення свого професійного рівня; об'єктивного сприйняття наукових фактів, узагальнення власного експертного досвіду; ознайомлення з новими досягненнями науки і техніки, профілюючої галузі права; аналіз перспективи розвитку науки; коригування знань, здобутих за власною ініціативою, за допомогою методичної, наукової і правової нормативної літератури. Один з принципів судово – експертної діяльності пов'язується із безпосередністю, і суть його полягає у тому, що експерт повинен скласти висновок відповідно до поставлених запитань на підставі особисто досліджених доказів [4].

Отже, принципи науковості та безпосередності є необхідною умовою для виконання судово-експертної діяльності. Виконання експертних досліджень за такими принципами гарантує надійність та об'єктивність результатів, а також підвищує довіру до судових рішень.

Висновки. Отже, в результаті дослідження було встановлено, що повноцінної реалізації правосуддя неможливо уникнути використання судової експертизи. При цьому слід дотримуватися певних принципів, які гарантують об'єктивність та достовірність експертних висновків.

Перш за все, експертиза повинна бути проведена кваліфікованою та компетентною особою, яка має відповідну освіту та досвід. Крім того, експерт повинен дотримуватися принципів незалежності та неупередженості, щоб уникнути будь-якого впливу з боку сторін.

Також важливим є принцип дослідження всіх обставин справи, який забезпечує повноту та об'єктивність експертного висновку. Експерт повинен мати можливість ознайомитися з усіма матеріалами справи, а також здійснювати необхідні дослідження та аналізи.

Уникнення конфлікту інтересів є ще одним важливим принципом судової експертизи. Експерт не повинен бути пов'язаний або зацікавлений в результатах справи, що може вплинути на об'єктивність його висновків.

У західних країнах працюють більше для підвищення рівня професійної підготовки експертів, створення стандартів якості експертизи та захист прав експертів у судових процесах. Для цього проводяться конференції, семінари та інші заходи, на яких обговорюються проблеми експертизи в різних галузях права.

Наприклад, у кримінальному правосудді забезпечення кваліфікованої експертизи є важливим елементом для забезпечення справедливості у кримінальних справах. У цьому контексті ключову роль відіграє підготовка експертів та створення необхідної інфраструктури для здійснення експертизи. Зокрема, створення національних асоціацій експертів та встановлення стандартів якості є дієвою методикою для поліпшення якості експертизи та забезпечення незалежності експертів.

Однак, варто зазначити, що забезпечення незалежності та кваліфікації експерта не є проблемою лише в кримінальному правосудді, це стосується і цивільного, адміністративного процесів. Тому розробка та впровадження міжнародних стандартів якості експертизи має загальний характер та важливе значення для всіх галузей права.

Окрім того, важливо забезпечити визнання кваліфікації експертів міжнародно, що дозволить їм працювати на міжнародному рівні з урахуванням національних особливостей в різних країнах. Таким чином, забезпечення незалежності та кваліфікації експертів має ключове значення для забезпечення судочинства якісною та незалежною експертизою.

Отже, дотримання перерахованих принципів є важливим елементом забезпечення справедливості та об'єктивності при проведенні судової експертизи, яка є необхідною в сучасній правовій системі.

Література:

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994, № 4038-ХІІ// Відомості Верховної Ради, 1994, № 28, 233 с.
2. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. /за заг. ред. О. Г. Рувіна. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2019.
3. Сегай М.Я. Судова експертологія: об'єкт, предмет, природа й система науки / М.Я. Сегай // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук.-практ. матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз) / редкол. : А. П. Заєць, М. Л. Цимбал [та ін.]. – Х. Право, 2003. – Вип. 3. – 592 с.
4. Шульженко А.В. Принципи судово експертної діяльності. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream.pdf>
5. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>